

หลักสูตร (Curriculum)

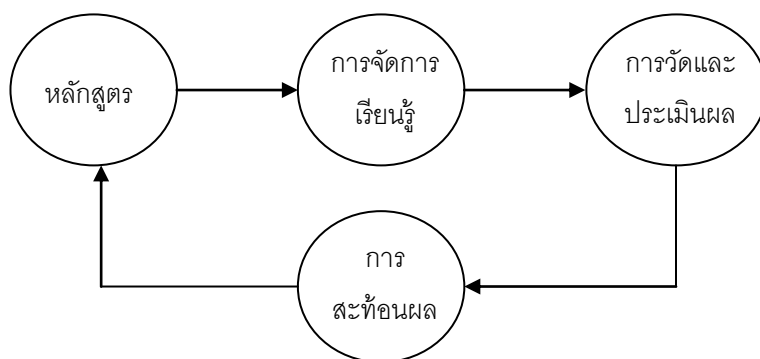
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่*

ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตร (Curriculum) เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากคำในภาษาละตินว่า “race – course” ซึ่งหมายถึง เส้นทางที่ใช้วิ่งแข่งขัน เนื่องจากเป้าหมายของหลักสูตรที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแห่งอนาคต ซึ่งการนิยามความหมายของหลักสูตรในปัจจุบันได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าหมายถึง มวลประสบการณ์ทางการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในรายวิชา กลุ่มวิชา เนื้อหาสาระ รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกระบบ เนื่องจากข้อกำหนดต่างๆ ของหลักสูตรจะเป็นมาตรฐานในการจัดการศึกษาของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งทำให้เป็นแนวทางนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำหรับผู้สอนในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายทั้งในด้านความรู้ในเนื้อหาสาระ ทักษะ กระบวนการเรียนรู้และการคิด ทักษะทางสังคมและที่สำคัญคือคุณภาพทางด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ นอกจากนี้ความสำคัญของหลักสูตรยังมีต่อการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ด้วยที่จะต้องตอบคำถามได้ว่าการจัดการศึกษานั้นบรรลุความคาดหวังของหลักสูตรหรือไม่ ซึ่งจะเป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับการปรับปรุงหลักสูตรต่อไปดังแผนภาพ 1

แผนภาพ 1 ความสำคัญของหลักสูตรที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการสะท้อนผลเพื่อปรับปรุงหลักสูตร

* สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

องค์ประกอบของหลักสูตร

หลักสูตรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดหรือใช้กับกลุ่มเป้าหมายใดจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง คุณภาพของผู้เรียนเมื่อเรียนรู้อจบหลักสูตร ประกอบด้วยความรู้ในเนื้อหาสาระ ทักษะกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดขั้นสูง และคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมอันพึงประสงค์
2. เนื้อหาสาระ หมายถึง สาระการเรียนรู้ วิชาความรู้ รวมทั้งประสบการณ์ต่างๆ ที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ไปตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้มีความรู้ความสามารถตามจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้
3. การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการใช้หลักสูตรกับผู้เรียนในเชิงบูรณาการซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องดำเนินการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระต่างๆ ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม รวมทั้งมีทักษะในการเรียนรู้ มีกระบวนการคิดที่มีประสิทธิภาพและมีพฤติกรรมที่งดงาม
4. การวัดและประเมินผล หมายถึง กระบวนการตรวจสอบและประเมินคุณภาพของผู้เรียนภายหลังการจัดการเรียนรู้ การประเมินคุณภาพการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งการประเมินความเหมาะสมของจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระของหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร

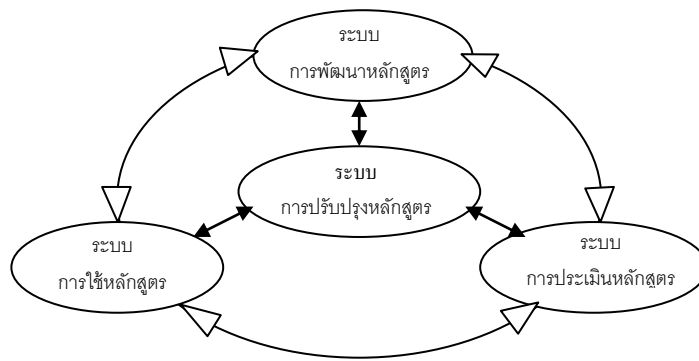
การพัฒนาหลักสูตรมีลักษณะเป็นกระบวนการที่มีความเป็นระบบและเป็นวงจรที่มีความสัมพันธ์กัน ระบบการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรประกอบด้วย ระบบการร่างหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตรและระบบการประเมินหลักสูตร โดยแต่ละระบบมีรายละเอียดดังนี้

ระบบการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย การศึกษาสิ่งกำหนดหลักสูตร การกำหนดรูปแบบหลักสูตร การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร

ระบบการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การขออนุมัติใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตร การวางแผนการใช้หลักสูตร การกำหนดงบประมาณ / ทรัพยากร และการบริหาร นิเทศ กำกับ ดูแล

ระบบการประเมินหลักสูตร ประกอบด้วย การวางแผนการประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการรายงานผลการประเมิน

ระบบการพัฒนาหลักสูตรทั้ง 3 ระบบที่ดีจะต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เพื่อให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตร การใช้หลักสูตร และการประเมินหลักสูตรมีประสิทธิภาพสูงสุด สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ใช้หลักสูตร ความสัมพันธ์ระหว่างระบบทั้งสาม ดังแผนภาพ 2

แผนภาพ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการพัฒนาหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตร และระบบการประเมินหลักสูตรตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

ทาบ (Hilda Taba. 1962) ได้กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 8 ขั้นตอนดังนี้

1. การวินิจฉัยความต้องการจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตร (Diagnosing Needs)
2. การกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร (Formulating Specifics Objectives)
3. การคัดเลือกเนื้อหาสาระ (Selecting content)
4. การจัดลำดับเนื้อหาสาระ (Organizing Content)
5. การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selecting Learning Experiences)
6. การจัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ (Organizing Learning Experiences)
7. การกำหนดแนวทางการวัดและประเมินผล (Evaluating)
8. การตรวจสอบความสมดุลและลำดับ (Checking for Balance and Sequence)

รูปแบบหลักสูตร

1. หลักสูตรรายวิชา (Subject Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่เน้นเนื้อหาสาระซึ่งจัดหมวดหมู่ในรูปของรายวิชา ซึ่งสิ่งที่ถูกนำมาจัดหมวดหมู่ได้แก่ ความคิดรวบยอด ทักษะ หลักเกณฑ์หรือกฎเกณฑ์ต่างๆ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานที่กำหนด จากการเรียนรู้รายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

2. หลักสูตรสัมพันธ์วิชา (Correlated Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่ออกแบบเนื้อหาสาระในแต่ละกลุ่มวิชาหรือหมวดวิชาที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันกันตลอดหลักสูตร

3. หลักสูตรประสบการณ์ (Experience Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่เน้นให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระ ความถนัด และความสนใจ การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล มีความมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิต ผู้เรียนมีบทบาทในการคัดสรรประสบการณ์ทางการเรียนรู้ที่ต้องการภายใต้กรอบความมุ่งหมายของหลักสูตร

4. หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่ผสมผสานเนื้อหาสาระและประสบการณ์ต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างสมดุลแล้วจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบองค์รวม

5. หลักสูตรอิงมาตรฐาน (Standard – based Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละระดับไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ มาตรฐานของเนื้อหาสาระที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ (Content Standard) และมาตรฐานของความสามารถในการปฏิบัติงานหรือสิ่งที่คุณเรียนสามารถที่จะทำได้ (Performance Standard) ผู้เรียนจะจบหลักสูตรก็ต่อเมื่อมีคุณภาพตามมาตรฐานหลักสูตร

6. หลักสูตรเสริม (Enrichment Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง มีระยะเวลาในการใช้หลักสูตรไม่มากนัก เน้นการเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานในหน้าที่ หรือพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนเฉพาะด้าน

การประยุกต์ใช้

การพัฒนาหลักสูตรจะต้องพัฒนาผู้เรียนไปสู่โลกแห่งอนาคต ซึ่งเป็นโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิต เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนั้นหลักสูตรที่ดีจะต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ เตรียมผู้เรียนไปสู่โลกอนาคต ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรเพื่ออนาคตนี้ควรให้ความสำคัญกับสิ่งต่างๆ ได้แก่ ก) ความรู้ที่เป็นสากล เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ ข) ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ค) ทักษะกระบวนการคิด เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหา การคิดวิจารณ์ ฉ) ทักษะทางสังคม เช่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น จิตสาธารณะ และ จ) คุณธรรมจริยธรรม อันดีงาม

สำหรับการใช้หลักสูตรหรือการจัดการเรียนรู้ควรเป็นไปในเชิงบูรณาการ ไม่ว่าจะหลักสูตรจะถูกออกแบบมาเป็นหลักสูตรบูรณาการหรือไม่ก็ตาม ซึ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการนั้นมี

หลายวิธี เช่น บุรณาการแบบผู้สอนคนเดียว บุรณาการแบบคู่ขนาน บุรณาการแบบสหวิทยาการ หรือการบูรณาการแบบโครงการ หากผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบองค์รวมมากขึ้น มีการเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ มากขึ้น จนทำให้สามารถนำความรู้ที่มีนั้นไปใช้ในการแก้ปัญหา การคิดและตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนการประเมินผลการใช้หลักสูตรควรเน้นที่คุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะหลักสูตรจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ การประเมินคุณภาพผู้เรียนควรมีความครอบคลุมในทุกมิติของการเรียนรู้ และเป็นการประเมินอย่างเป็นระบบต่อเนื่องรวมทั้งใช้เครื่องมือการประเมินที่มีคุณภาพ สามารถสะท้อนข้อมูลคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน และมีการวิเคราะห์ผลการประเมินเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ

1. การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร
2. องค์ประกอบของหลักสูตร
3. รูปแบบหลักสูตร

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2533). **การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Armstrong, G. David. (2005). *Curriculum today*. New Jersey : Merrill Prentice Hall.

Reis M. Sally. and Renzulli S. Joseph. (2008). *Enriching curriculum for all students*. 2nd California : Corwin Press Inc.

Taba, Hilda. (1962). *Curriculum development : theory and practice*. New York : Harcourt, Brace and World, Inc.

Smith, M. K. (1996, 2000) "Curriculum theory and practice" *The encyclopedia of informal Education*. www.infed.org/biblio/b-curric.htm. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2551
<http://en.wikipedia.org/wiki/Curriculum> สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2551

<http://www.infed.org/biblio/b-curric.htm> สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2551

<http://www.nwrel.org/scpd/sirs/8/c016.html> สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2551

<http://www.curriculumenrichmentpublications.com/> สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2551

ข้อมูลบรรณานุกรมบทความ

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2552). “หลักสูตร”. **สารานุกรมวิชาชีพครูเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. หน้า 469 – 474.